

ლუიზა ხაჭაპურიძე
რამაზ ხაჭაპურიძე

ერთი სვანური ლეგენდისათვის “წყალი”
(ბერძ - 2015 წლის ექსპედიციის მასალების მიხედვით)

წყალი მიჩნეულია ქვეყნიერების საწყისად, სიცოცხლის მომნიჭებლად. წყლის სიმბოლიკაც საკმაოდ მდიდარია ქრისტიანობაში. “წყალი ცხოველსყოფელი” — ამ გავრცელებული გამოთქმით ბიბლიასა თუ ქრისტიანულ ლიტერატურაში ხშირად ვხვდებით იმ წყალს, რომელიც ღვთაებრივი ენერჯის მატარებელია, მარადიული სიცოცხლის მომნიჭებელია.

სამყაროს დასაწყისი წყალია, სახარების დასაწყისი კი — იორდანის მდინარე. ფარაონისგან ისრაელის განთავისუფლება განხორციელდა ზღვის მეშვეობით და სამყაროს ცოდვათაგან განთავისუფლება აღესრულება წყლისა და ღვთის სიტყვის მეშვეობით.

ყველგან, სადაც ღმერთი თავის აღთქმას დებს, იქვე გვევლინება წყალიც. ნოესთან მან აღთქმა წარღვნის შემდეგ დადო. ელიას ამალვებაც არ მომხდარა წყლის გარეშე, რადგან თავდაპირველად იგი მდინარეში გადის და შემდეგ მიღვდება ზეცად. მღვდელმთავარიც თავდაპირველად განიბანება და შემდეგ იწყებს მსახურებას. “აარონიც ჯერ განიბანა, შემდეგაც იქნა დადგენილი მღვდელმთავრად” (კირილი, 1991, გვ. 32). ნათლობის წყალი უფლის ქმედების გამომხატველია, რომელიც ადამიანს წმენდს და ასუფთავებს სულიერი ჭუჭყისგან. ნათლობა ერთგვარი სიმბოლოა ახალი ადამიანის შობისა, რადგან “როგორც ჩვილი იბადება წყლით სავსე დედის მუცლიდან, ასევე ნათლობის წყლიდან ამოსული ადამიანი იბადება ხელმეორედ, ანუ სულიერად” (დ. გავინი, 2004, გვ. 265). ბერძნული სიტყვა **ბაპტიზმა**, **βαπτισμῆν** რომელიც ხშირად სხვადასხვა ენაზე ითარგმნება როგორც “ნათლობა”, სიტყვასიტყვით ნიშნავს “დაფლვას”, წყალში დაფლვას. არსებობს ასევე კიდევ ერთი წესი წყლის სიმბოლოსა და ეკლესიაში მის პრაქტიკულ გამოყენებასთან დაკავშირებით: მღვდელი საღვთო ლიტურგიის წმინდა შესაწირავამდე ხელებს იბანს სიტყვებით: “დავიბანე ხელნი ჩემნი უბრალოებითა”; ასევე რომის კათოლიკურ ეკლესიაში მორწმუნენი ტაძარში შესვლისას მარჯვენა ხელის თითებს სპეციალურ თასში ჩასხმულ ნაკურთხ წყალში ჰყოფენ და პირჯვარს გამოისახავენ¹.

იაპონურ სინტონისტურ რელიგიაშიც, “სასულიერო პირები ღვთისმსახურების წინ განბანვის რიტუალს მიმართავენ” (რ. ელვუდი, 2007, გვ. 474). ამ რიტუალს არა მხოლოდ სასულიერო პირები აღასრულებენ, არამედ რიგითი მორწმუნენიც ტაძარში შესვლის წინ, ამიტომ იაპონიაში, ყოველ

¹ შდრ.: ქართულ ეთნოგრაფიულ ყოფაში დაკრძალვიდან შინ დაბრუნებულნი ადამიანები, სანამ სახლში შევიდოდნენ ღვინოგარეულ წყალში დაიბანდნენ ხელებს.

სინტოისტურ ტაძართან არის ხელების დასაბანი წყლის ავზი. სინტოიზმში წყალს ცალკე ღვთაებაც კი ჰყავს. ანალოგიური ტრადიცია ისლამშიც გვხვდება. ყოველ მეჩეთში აუცილებლად უნდა იყოს გამავალი წყალი განბანვისთვის.

წყალში განბანვის რიტუალის აღსრულების საკმაოდ მტიკივე ტრადიცია არსებობს, აგრეთვე, იუდაიზმშიც მნიშვნელოვანი მოვლენების წინ (ღვთისმსახურება, ქორწილი და სხვა).

ბუდიზმში არსებობს თხუთმეტამდე პარალელი სახარებისეულ ეპიზოდებთან. ამ პარალელებზე საუბრობს ედვარდ ტომასი თავის ნაშრომში. მათგან ერთ-ერთი საინტერესო შემთხვევა უკავშირდება პეტრე მოციქულის წყალზე სიარულის მსგავს მოვლენას (მათ. 14:28). ბუდიზმში 190-ე ჯატაკაში მოთხრობილია, თუ როგორ გაიარა წყლის ზედაპირზე მედიტაციაში მყოფმა ბუდას ერთმა მოწაფემ, თუმცა მდინარის შუა ნაწილში ტალღების დანახვისთანავე წყალში ჩაძირვა დაიწყო (ე. ტომასი, 2003, გვ. 153).

ჩინეთის სინკრეტულ რელიგიურ ტრადიციაში არსებობენ წყლის მმართველი დრაკონები, რომლებიც პასუხისმგებელი იყვნენ ქვეყანაში წყლის რეჟიმზე, გვალვებსა და წყალდიდობებზე. რელიგიათმცოდნე ლ. ვასილიევის თანახმად, “დრაკონი ჩინეთში ყოველთვის ითვლებოდა არა მხოლოდ წყლის მმართველად, არამედ წმინდა ცხოველად, გარკვეულწილად ჩინეთის იმპერატორისა და ზოგადად, ჩინეთის სიმბოლოდ” (ლ. ვასილიევი, 1998, გვ. 203).

ინდუისტურ და ვედურ მითოლოგიაში ცნობილი ცეცხლის ღმერთი — აგნიც წყალშია დაბადებული და მთავარი ინდუისტური ღვთაება — ბრაჰმაც და სამყაროც წყალში შეიქმნა.

რელიგიებსა და მითებში წყლის სემანტიკაზე მსჯელობისას არ შეიძლება ყურადღების მიღმა დარჩეს მითი საყოველთაო წარღვნის შესახებ. წარღვნის გილგამეშისეული ვერსია საკმაოდ ახლოს დგას ბიბლიურ თხრობასთან.

მსოფლიოს ხალხთა მითებისა თუ რელიგიების უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ წყალი უმნიშვნელოვანესია ადამიანისა და სამყაროს არსებობაში.

არაერთი გამოკვლევა გვაქვს როგორც მსოფლიო ხალხთა, ასევე ქართულ ფოლკლორში გველის, როგორც ადამიანთა მოდგმის მტრის შესახებ. მრავალი შელოცვა არსებობს გველის ნაკბენისაგან განსაკურნებლად, თუ მისი თავდასხმის თავიდან ასაცილებლად (მაგ., გველის გაქვავების შელოცვა). მთის რაჭაში ჩაწერილი გადმოცემების თანახმად, თუ კაცს გველი უკბენდა, მას წყალი უნდა გადმოეცოდა, რომ ქვეწარმავალი სახლამდე არ გამოდევნებოდა, ხოლო თუ ამას ვერ მოახერხებდა და გზად წყალი არ შეხვდებოდა, ახლობელი კაცები იარაღით ხელში დარაჯობდნენ მის საცხოვრისს, გველი შხამის დასაბრუნებლად არ მოვიდეს და დაკბენილი არ მოკლასო (ს. რეზიაშვილი, 1971, გვ. 158-159).

2015 წელს ექსპედიციის დროს ზემო სვანეთის სოფელ ბეჩოში და 2014 წელს ქვემო სვანეთის სოფ. ჟახუნდერში ჩაწერილი მასალების მიხედვით, წყალი გვევლინება გველის ნაკბენისაგან განსაკურნებლად. გადმოცემის თანახმად, ასეთ შემთხვევაში წყალზე გადავლა, წყლის გადალახვა ერთგვარი შრატის ფუნქციას ასრულებს.

საკუთრივ ლეგენდა ასეთია:

სვანური ლეგენდა წყალზე:

“წყალი ყველაზე მნიშვნელოვანია ადამიანისთვის, იმიტომ კი არა, რომ წყლის გარეშე ვერ გავძლებთ, იგი კაცის მხსნელიცაა. ბაბუაჩემი მიყვებოდა და

მეც მწამს, ტყეში რომ ხარ, ან შეშაზე, ან სანადიროდ, ხან რაზე, ხან რაზე, შეიძლება გველი შეგეფეთოს, თუ გიკბინა უნდა ეცადო საჩქაროდ სახლისკენ წამოხვიდე, მარა იმ გზით, სადაც წყალია, წყალი უნდა გადმოიარო, უნდა გადაახტე რუს მაინც, რომ არ მოიწამლო და უბედურება არ დაგემართს. ამ დროს გველი ფეხდაფეხ მოსდევს კაცს და უნდა მთლიანად დაისაკუთროს, სისხლი მოუწამლოს. ბაბუა მეუბნებოდა, გამოდევნებულმა გველმა ბალახს უთხრა: კაცი ხომ არ გინახავს? - ბალახმა უთხრა - აგერ გაიარაო, მერე ხეს უთხრა: - კაცი ხომ არ დაგინახავს? - ხემაც იქეთკენ წავიდაო და წყალს რომ მიადგა და იგივე ჰკითხა, წყალმა უთხრა: არ ვიცი, ახლა ჩამოვიარე და არავინ დამინახავსო. ამიტოა, რომ თუ გინდა, გველის ნაკბენმა არ მოგწამლოს, წყალი უნდა გადმოიარო, ან წყალში გახვიდე ან გადაახტე, რომ წყალმა შენ ფეხქვეშ გაიაროს. ასიანია ეს, არაფერი დაგემართება. სასწაულია წყალი, დიდი საიდუმლოებაა” (მთქმელი რამაზ ავთანდილის ძე ხორგუანი, 55 წლის, 2015 წლის 23 ივლისი, ბეჩო²).

ადამიანთა რწმენით, გველი წყალში შესვლისას უხამს ნაპირზე ტოვებს და წყალში თუ ადამიანს უკბინა, მომწამლავი არაა, რადგან უშხამოა. ზოოლოგთა მტკიცებით, ეს ცრურწმენაა და იგი წყალშიც ისევე იკბინება, როგორც ხმელეთზე. შესაძლოა, ეს მოსაზრება ერთგვარად ბიბლიასაც უკავშირდებოდეს, რადგან, ქრისტიანული იკონოგრაფიის მიხედვით ნათლისღების დროს იორდანეში მდგომი მაცხოვარი ქუსლით გველს სრესს.

ჩვენ მიერ მოძიებული თქმულება კიდევ ერთხელ ადასტურებს წყლის ცხოველმყოფელ ძალას, მაგრამ დღემდე იგი, როგორც გველის ნაკბენისაგან გასათავისუფლებელი ერთგვარი წამალი, გამოქვეყნებულ შელოცვასა თუ გადმოცემაში ვერ დავადასტურეთ.

დამოწმებული ლიტერატურა

ბიბლია, საქართველოს საპატრიარქო, თბ., 1989.

დ. გავინი, 2004 - Gavin D'Costa. Church and Sacraments // The Blackwell Companion to Modern Theology. Blackwell Publishing Ltd, 2004.

რ. ელვუდი, 2007 - Ellwood, Robert (Ed.). The Encyclopedia of World Religions, Revised Edition, 2007.

ლ. ვასილიევი, 1998 - Васильев Л. С. История Религии Востока. М., 1998.

ზ. თანდილავა, 1996 - ზ. თანდილავა, წყლის კულტი და ქართული ფოლკლორი / რედ.: დ. ხახუტაიშვილი, ბათ., 1996.

² აღნიშნული ლეგენდა, აგრეთვე, ჩავიწერეთ სოფელ ჟახუნდერში 2014 წლის ექსპედიციისას.

³ წყლის გადავლის მერე გველის ნაკბენს მხოლოდ ჩამობანენ საპნით, დაადებენ მსხლის დაღეჭილ ფოთოლს და შეახვევენ. შელოცვას აღარ ამბობენ, რადგან წყლიდან გაწმენდილად თვლიან.

დ. თინიკაშვილი, ზ. ჯაში, 2010 - დ. თინიკაშვილი, ზ. ჯაში, მსოფლიო რელიგიები. სახელმძღვანელო უფროსკლასელთათვის. თბ., მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, 2010.

კირილი, 1991 - Кирилл Иерусалимский. Поучения Огласительные и Тайноводственные. М., 1991.

ს. რეხვიაშვილი, 1971 - ს. რეხვიაშვილი, სიბრძნე აჩვენეს გველად, ჟურნ. “მნათობი”, №9, თბ., 1971.

ე. ტომასი, 2003 - Томас, Эдвард. Будда. История и Легенды, М., 2003.
[https://semioticsjournal.wordpress.com/tag/
 %E1%83%AC%E1%83%A7%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/](https://semioticsjournal.wordpress.com/tag/%E1%83%AC%E1%83%A7%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/)

LUIZAKHATCHAPURIDZE, RAMAZKHATCHAPURIDZE

ABOUT THE ONE SVANETIAN LEGEND “WATER” (BECHO - ACCORDING TO THE MATERIALS OF 2015 EXPEDITION)

Water is considered as a starting point of the world, as a nuisance of life. The symbolic of the water is also rich in almost every religion: Judaism, Buddhism, Christianity, Islam. The majority of the world myths the life started in the water. That's the reason of the existence of mythic gods of water.

According to the material written during the expedition in Svaneti in 2015 the water is considered as a healer from the snake bite, according to the verbal saying, crossing the water in this case has the function of injection.

According to a legend the man was left alone by everyone - a tree, grass, bush, flower, they taught the snake the way towards a man, but the water didn't betray him, telling as if she had passed by at the given moment and hadn't seen a man. So, if a snake bites a man, he should cross the water and will survive from poisoning.

This legend again proves the lifesaving power of the water, but we didn't found the proof of using it as a kind of medicine savior from the snake bite used in verbal sayings or local prayers.